

CENTRALASIENS VATTEN

- Konflikt eller Samarbetspotential?

Under 2010-11 genomför organisationen Forum Eurasien ett projekt med fokus på vattensituationen i Centralasien. I denna region är tillgången till vatten inte bara en fråga om hälsa och personligt och samhällsekonomiskt välbefinnande, utan en resurs som vid återkommande tillfällen genererat konflikter inom och mellan stater. Trots det uppenbara behovet av samordning har omfattande och långsiktigt samarbete lyst med sin frånvaro.

Ett stärkt civilsamhälle och regionalt och internationellt samarbete är förutsättningar för att denna komplexa och viktiga region skall utvecklas mot fred och välbefinnande. Forum Eurasiens projekt har som mål att ge svenska organisationer, företag och allmänhet en inblick i dagens situation vad gäller vattenresurser som källa till konflikt eller som grund för samarbete. Syftet är också att skapa kontaktmöjligheter mellan svenska och lokala och regionala aktörer för möjliga projektsamarbeten.

Forum Eurasien inbjuder alla intresserade att ta kontakt för samarbete och att delta i den serie seminarier som kommer att anordnas på temat under vintern 2010-11.

Den ideella organisationen **Forum Eurasien** fokuserar i sitt arbete på två regioner i Europas närområde, Centralasien och Kaukasus. Organisationen har som uttalade mål att uppmuntra samarbeten och nätverkande och att synliggöra för en skandinavisk publik vikten av det som händer i dessa två regioner. Tillgången till uppdaterad information och möjligheterna att påverka säkras genom samarbeten med ett nätverk av organisationer i regionerna.

Centralasien - en säkerhetsfråga

Centralasien är i dagsläget en säkerhetspolitiskt avgörande men komplex region. Inget av de fem länderna i det postsovetiska Centralasien är en fungerande demokrati, samtliga stater är klassade som ofria med avsaknad av flera basala mänskliga rättigheter och korruptionsnivåerna är bland de högsta i världen. Samtidigt är regionen en stor olje- och gasproducent, en potentiellt viktig transitregion och en geostrategisk brännpunkt, där Rysslands, Kinas, USA:s och Europas intressen möts.

Inom regionen och inom länderna finns flera potentiella konfliktkällor, grundade på etnisk eller religiös tillhörighet, elitkonkurrens eller sociala missförhållanden i kombination med okontrollerad korruption. Situationen kompliceras av stormakternas inflytande och av en inomregional konkurrens, där framför allt de starkare staterna Uzbekistan och Kazakstan tävlar om hegemoni.

I sammanhanget spelar tillgången till naturresurser, främst vatten för energiutvinning och konstbevattning, en avgörande roll och flera mellanstatliga dispyter har framkallats av detta under de senaste åren, främst mellan vattenproducenterna Tadzjikistan och Kirgizistan och det nedströms belägna Uzbekistan. I sådana sammanhang dras också de betydande etniska minoriteter in, som är ett resultat av de sovetiska gränsdragningarna.

De auktoritära regeringarnas ovilja till öppen debatt och politisk pluralism riskerar i slutänden att öka rekryteringsbasen för våldsamma rörelser, som redan är aktiva i regionen. Resursbristen i fattiga länder som Tadzjikistan och Kirgizistan får också till följd en bristande kontroll över drog-, varu- och människohandel liksom infiltration av stridande fraktioner från angränsande Afghanistan.

Det talas återkommande om riskerna för att de dåligt förankrade maktstrukturerna skall ge vika för underliggande motsättningar, något som hände i inbördeskriget i Tadzjikistan och åter aktualiseras genom den senaste tidens händelser i Kirgizistan.

Regionen är också viktig för att säkra den internationella civila och militära insatsen i Afghanistan.

De senaste årens hårdnande auktoritära tendenser, liksom instabiliteten i Kirgizistan i och med händelserna i april 2010, är belysande för det prekära säkerhetsläget i Centralasien. Det är också något som i högsta grad påverkar omvärlden, även Sverige, genom insatsen i Afghanistan, regionens roll i drog- och människotraficking och genom asylströmmarna från området.

Centralasien är och kommer att fortsätta vara en säkerhetspolitiskt avgörande region. Här anser vi att framväxten av och stödet för ett fungerande civilsamhälle har en mycket viktig roll att spela.

Vattnets betydelse

Centralasien är en till stora delar torr region där öken och stäpp varvas med några av världens högsta bergskedjor. I bergsområdena, främst Kirgizistan och Tadzjikistan, finns de glaciärer vars smältvatten bildar de stora floderna Amu Darya och Syr Darya, de huvudsakliga källorna till färskvatten i regionen. Floderna rinner genom de mer låglänta republikerna Uzbekistan, Turkmenistan och Kazakstan, och används där till både dricksvatten och bevattning av jordbruksmark.

Under sovjettiden inleddes en omfattande exploatering av dessa vattenresurser. Dammar för energiproduktion byggdes i de höglänta områdena, medan bevattningskanaler grävdes för att möjliggöra uppodling av det torra låglandet. I systemet fanns en inbyggd obalans, eftersom behovet av elektricitet är störst under vintermånaderna samtidigt som man då behöver lagra vatten i dammarna för att kunna täcka sommarens behov av bevattning. I den centralstyrda sovjetiska ekonomin kunde gas och kol transporteras från de nedströms belägna republikerna för att täcka energibehovet under vintern i Kirgizistan och Tadzjikistan.

När de centralasiatiska republikerna blev självständiga stater har konkurrensen om vattnet hårdnat. De centralasiatiska staterna har därför ett samarbetsorgan för hantering av de gemensamma vattenresurserna, men samarbetet har haltat, och periodvis ökar rivaliteten. Mellan det nedströms liggande Uzbekistan och det uppströms liggande Tadzjikistan har öppna konflikter förekommit både på regeringsnivå och lokalt i byar nära gränsen mellan länderna.

Den omfattande konstbevattningen, som till stor del används för Uzbekistans viktigaste exportgröda, bomullen, har lett till en akut kris i framförallt den nordliga delrepubliken Karakalpakistan. Aralsjön, som fylls på av Amu Darya och Syr Darya, har till stora delar torkat ut och en ofruktbar saltöken breder ut sig med allvarliga följder för folkhälsan och den lokala ekonomin.

Under senare år har tonen i samtalen mellan grannländerna blivit allt skarpare. Uzbekistan har protesterat mot upprustningen av Rogun-dammen i Tadzjikistan. Förra året beslöt Uzbekistan att träda ut ur det regionala energisamarbetet, och bidrog därmed till en ytterligare skärpning av situationen.

Den globala uppvärmningen innebär i förlängningen ännu en dimension av denna konflikt. Glaciärerna i Pamirbergen, där de stora flodernas huvudsakliga källflöden finns, visar redan tydliga tecken på att minska sin utbredning.

Även Afghanistan har delvis behov av samma vatten, men har p. g. a. kriget och den instabila regeringssituationen hittills inte kunnat hävda sig gentemot de övriga

centralasiatiska staterna.

En välfungerande vattenhantering, både på lokal och på mellanstatlig nivå, är alltså avgörande för fred och välståndsutveckling i hela regionen. Flera internationella aktörer, bland andra International Crisis Group (ICG), har i sina analyser av vattensituationen i Centralasien sett en risk för framtida väpnade mellanstatliga konflikter.

En mängd lokala projekt pågår, med inblandning av internationella NGO:er. Fokus ligger både på att effektivisera vattenanvändningen lokalt och på att skapa bättre förutsättningar för regionalt samarbete.

Målet med detta projekt

Projektet kommer att resultera i en överblick över det politiska nuläget i de berörda länderna och över civilsamhällets situation.

De organisationer som besöks kommer att bidra med sin syn på prioriteringar och behov och utifrån det och från rapporter och tillgänglig bakgrundsinformation producerar Forum Eurasien en samlad bild av vattensituationen i Centralasien. För de enskilda organisationerna i Centralasien skapas kontaktvägar och möjlighet till samarbeten med svenska organisationer, som kan bidra med expertis.

Föreläsningar och seminarier hålls för utvalda organisationer. Deltagarna kommer vid dessa tillfällen att få information om det rådande läget och möjligheter till vidare kontakt och eventuellt samarbete.

Projektet utgör tillsammans med *Samhällsbyggnad i Centralasien - Kvinnan som aktör* Forum Eurasiens program **Centralasien 2010: Lokal samhällsbyggnad och säkerhet**. Programmet syftar ytterst till att bidra till att stärka civilsamhället i de centralasiatiska staterna genom att organisera och ta tillvara den expertis inom fackområden och projektorganisation som finns hos skandinaviska organisationer.

Projektet finansieras av Folke Bernadotte-Akademien.

Mer information

För mer information, vänligen kontakta

Forum Eurasien

Epost info@forumeurasien.org
Telefon +46 (0)70 417 6789

Projektansvarig Henrik Ohlsson
Epost henrik.ohlsson@forumeurasien.org
Mobil +46 (0)73 360 1127